

رضایتمندی مهاجران روستا-شهری از زندگی در کلان شهرها (مطالعه موردی: شهر اصفهان)

مقدمه: مهاجرت روستا-شهری یکی از ویژگیهای معمول نواحی روستایی کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است. کلان شهرها به عنوان مکان تمرکز جمعیت، سرمایه، امکانات و خدمات همواره کانونهای اصلی جذب مهاجران روستا-شهری بوده‌اند. تبیین اثرات و پیامدهای مهاجرت بر مهاجران در قالب رضایتمندی از زندگی در شهر، چشم‌اندازی از احتمال ادامه سکونت در شهر یا تغییر مکان مجدد مهاجران به دست دهد که در پس زمینه آن، مسائل اصلی محیط‌های روستایی در دفع جمعیت نیز قابل استنتاج است.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق، سرپرستان آن دسته خانوارهایی است که در آخرین تحرک مکانی خود جهت اقامت دائم از نقاط روستایی به شهر اصفهان مهاجرت کرده‌اند. داده‌های موردنیاز تحقیق از طریق پرسشنامه گردآوری شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمونهای آماری t تک‌نمونه‌ای، رگرسیون چندگانه، t دو نمونه مستقل و ضریب همبستگی پیرسون و بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS صورت گرفت.

یافته‌ها: رضایتمندی کلی مهاجران از انجام مهاجرت بالا است. رضایت از کیفیت زندگی، وضعیت شغلی و هزینه-درآمد خانوار بالاتر از حد متوسط است. رضایت از کیفیت زندگی و وضعیت شغلی اثر مثبتی بر رضایتمندی از مهاجرت دارند. میانگین رضایتمندی مهاجران درون استانی و برون‌استانی تفاوت معناداری با هم ندارد. سطح رضایتمندی از وضعیت شغلی و هزینه-درآمد خانوار در سنین بالاتر، کمتر است. بین مدت اقامت پاسخگویان در شهر و ابعاد سه‌گانه رضایتمندی رابطه‌ای وجود ندارد.

بحث: احساس رضایتمندی از زندگی برای همه افراد جامعه از جمله جمعیت مهاجر، به‌خودی‌خود امری مطلوب و یکی از اهداف غایی همه برنامه‌ریزیهاست. ولیکن، نکته مهم این است که سیاستگذاران و برنامه‌ریزیها باید به‌گونه‌ای باشد که عوامل زمینه‌ساز رضایتمندی، در نواحی روستایی نیز ایجاد و توسعه یابند. در غیر این صورت، با مهاجرت جمعیت روستایی، بر مسائل و مشکلات روستاهای مهاجرفرست و شهرهای مهاجرپذیر افزوده خواهد شد.

۱. رعنا شیخ بیگللو

دکتر جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، بخش جغرافیا، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۲. زهرا سلطانی

دکتر جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
(نویسنده مسئول)

<z.soltani@scu.ac.ir>

واژه‌های کلیدی:

رضایتمندی، رفاه ذهنی، مهاجرت روستا-شهری، کیفیت زندگی

تاریخ دریافت:

تاریخ پذیرش:

Rural-urban Migrants' Satisfaction with Living in Metropolises: The Case Study of Isfahan City

▶ 1- Raana Shaykh-Baygloo

Ph. D in Geography and Urban Planning, Department of Geography, School of Economics, Management & Social Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran

▶ 2- Zahra Soltani

Ph. D in Geography and Rural Planning, Faculty of Letters & Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

(Corresponding Author)

<z.soltani@scu.ac.ir>

Keywords:

Satisfaction, Subjective well-being, Rural-urban migration, Quality of life

Received:

Accepted:

Abstract

Introduction: Explanation of the effects and outcomes of migration on migrants in terms of urban life satisfaction provides a perspective about the probability of continuing residency in the city or relocation of migrants, from whom the main problems of rural environments about disposal of the population can be inferred.

Method: The present study is applied and descriptive-analytical. It investigates the various aspects of migrants' satisfaction from living in Isfahan metropolis, and their overall satisfaction with migration. The statistical population includes those heads of households who, in their last spatial mobility and for permanent residency, have migrated from rural areas to Isfahan city. The sample size of the study is 400 people. The data were gathered through questionnaires. Analysis of the data was carried out using some statistical tests and applying SPSS software.

Findings: Findings showed that the migrants were highly satisfied with their current migration. Respondents' satisfaction with their quality of life, occupational status, and household income-expense were above the average level. Satisfaction with quality of life and occupational status had a statistically significant and positive effect on overall satisfaction with migration. No statistically significant difference was found between the average satisfaction level of intra-provincial migrants and inter-provincial ones.

Discussion: Policymaking and planning processes should be prepared in such a way that factors underlying life satisfaction can be created and developed in rural areas too. Otherwise, the migration of the rural population will increase the problems of involved villages and cities.

Extended abstract

Introduction: Rural-urban migration is one of the common features of rural areas in developing countries including Iran. Metropolises as places of concentration of population, facilities, and services, have always been the main centers of absorbing rural-urban migrants. Migration is one of the main solutions of the poor and low-income rural households to increase income and alleviate the poverty. Migration provides the poor households with a chance to have access to resources of urban regions and prepare better life condition for future generations. The phenomenon of migration is usually seen in developing countries as a social problem and a challenge with various outcomes. Most research studies on migration have focused on its negative consequences, seeking solutions to reduce migration. Yet, it is usually acknowledged that rural out-migration is beneficial to the migrant individual because migration can ease the access to employment opportunities. Accordingly, migration has continued due to its positive functions for migrants. Explanation of the effects and outcomes of migration on migrants in terms of urban life satisfaction provides a perspective about the probability of continuing residency in the city or relocation of immigrants, from whom the main problems of rural environments about disposal of the population can be inferred.

Method: The present study is applied in terms of purpose, and is descriptive-analytical in terms of nature and method. This paper investigates and analyzes the various aspects of immigrants' satisfaction with living in Isfahan metropolis, and their overall satisfaction with migration as well. The statistical population includes those heads of households who, in their last spatial mobility and for permanent residency, have migrated from rural areas to Isfahan city. The sample size of the study consists of 400 people. The data was gathered through a questionnaire, which was arranged in two sections. The first section presented some questions on general attributes of respondents including gender, age, household size, education, migrants' origin, the previous occupation in the origin village, and the current occupation in Isfahan city. The second section of the questionnaire consisted of some questions on main variables including migrants' satisfaction with living in Isfahan metropolis (in dimensions of quality of life, household income-expense, and occupational condition), and migrants' overall satisfaction with migration. All

questions were arranged on a 5-point Likert scale (from completely agree to completely disagree). Analysis of the data was carried out using some statistical tests including one-sample t-test, multiple regression, independent sample t-test, and Pearson correlation coefficient, and applying SPSS software.

Findings: Composition of the respondents by age was as follows. 7.5 % of the respondents were below 30; the age range of 33 % of them was between 30 and 39; the proportion of the participants aged 40-49 were 37.5 %; the age group of 50-59 comprised 15.3 % of respondents, and the rest were at the age of 60 or above. 242 respondents (60.5 %) had changed their occupations as a result of the migration process, and the rest had kept their previous jobs. The household size varied from 1 to 9 people, where the three-person, four-person and five-person households with the frequency of 139 (34.8 %), 123 (30.8 %), and 60 (15.0 %) respectively, had larger share in the studied sample. More than half of the participants (227 people equal to 56.8 %) had high school diploma; 95 persons (23.7 %) had academic degrees; education level of 66 respondents (16.5 %) was below high school diploma, and 12 people (3.0 %) were illiterate. The average length of residency of respondents in Isfahan city was 11.5 years. The origin of the 150 participants was the rural areas of Isfahan province, where 250 persons were the migrants from rural areas of other provinces of Iran. Migrants from provinces of Khuzeestan, Chaharmahal and Bakhtiari, and Fars had more proportions in the studied sample. Findings showed that the migrants were highly satisfied with their current migration status. Respondents' satisfaction with their quality of life, occupational status, and household income-expense were above the average level. Results indicated that the satisfaction with quality of life and occupational status had a statistically significant and positive effect on overall satisfaction with migration. No statistically significant difference was found between the average satisfaction level of intra-provincial migrants and inter-provincial ones. The satisfaction with occupational status and household income-expense was lower for higher age groups. The findings also showed no statistically significant relationship between the residence length and three dimensions of satisfaction.

Discussion: Migrants' feeling of satisfaction with their quality of life in urban areas, and its positive relationship with overall satisfaction with migration points out the

importance of access to various facilities and services in the migrants' subjective well-being, that from its background it is visible the critical problems of rural environments in terms of the lack of facilities and services. In fact, the lack of facilities and services in rural areas, and attraction of the much better quality of life in metropolises are two important driving forces that, together and with great power, push the migrants toward large cities. Therefore, the strategies for controlling the acceleration of migrations should focus on the planning of providing facilities and services in rural areas and improvement of the rural population's quality of life. The statistically significant and positive effect of satisfaction with occupational status on overall satisfaction is a probable and significant reflection of the importance and priority of the job and occupation in the whole process of intention, decision-making, and realization of migration. As the appropriate occupation is one of the basic necessities of active population life, it plays a decisive role in migrants' satisfaction or dissatisfaction with life, and these findings confirm it. There is no doubt that providing appropriate job opportunities in rural areas decreases the intensity of the attraction of cities in the minds of residents of rural areas, especially who have strong feeling towards place attachment and sustainable social ties in their local communities. The feeling of satisfaction of life is desirable in itself for all members of the society, including the migrant population, and is one of the ultimate goals of all development plans. It is of great importance that policymaking and planning processes should be implemented in such a way that factors underlying life satisfaction can be created and developed in rural areas too. Otherwise, the migration of the rural population will increase the problems of the involved villages and cities.

Ethical considerations

Contribution of authors

All authors contributed to the producing the article.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

In this article, all rights relating to references are cited and resources are carefully listed.

مقدمه

مهاجرت روستا-شهری به‌ویژه مهاجرت جوانان یکی از ویژگیهای معمول بسیاری از نواحی روستایی است که هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای درحال توسعه رایج است (بناریگوا^۱ و همکاران، ۲۰۱۶؛ چن^۲ و همکاران، ۲۰۱۴؛ میهی-رامیرز و کامپیکیت^۳، ۲۰۱۴). این نوع مهاجرت به‌عنوان جزء لاینفک فرایند توسعه اقتصادی مطرح می‌شود. به‌گونه‌ای که برخی صاحب‌نظران، توسعه اقتصادی را معادل انتقال نیروی کار از بخش کشاورزی به بخش صنعت تعریف می‌کنند؛ هرچند که در بسیاری از کشورهای کمتر توسعه‌یافته، جریان مهاجرت از روستاها به شهرها با رشد اندک صنعتی شدن و نرخهای بالای بیکاری و فقر در مناطق شهری همراه بوده است (اکبرپور، ۲۰۱۷). بااین‌وجود، به دلیل کمبود فرصتهای شغلی و رکود شدید اقتصادی در نواحی روستایی، مهاجرت‌های روستا-شهری همچنان رایج است (استکدیل^۴، ۲۰۰۶). در واقع، مهاجرت یکی از اصلی‌ترین راهکارهای خانوارهای فقیر و کم‌درآمد روستایی برای افزایش درآمد و کاهش فقر است. مهاجرت اجازه می‌دهد که خانوارهای فقیر به منابع مناطق شهری دسترسی پیدا کنند و بتوانند شرایط زندگی بهتری برای نسل‌های آتی فراهم کنند (رحمانی و سلطانی مقدس، ۲۰۱۲). با وجود پیامدهای مثبت مهاجرت برای افراد و خانوارهای مهاجر، پدیده مهاجرت در کشورهای درحال توسعه معمولاً به‌عنوان یک مشکل و معضل اجتماعی با پیامدهای مختلف نگریسته می‌شود. بسیاری از تحقیقات انجام شده در مورد مهاجرت نیز با تمرکز بر پیامدهای منفی آن به دنبال راه‌حلی برای کاهش مهاجرت بوده‌اند. بااین‌حال، مهاجرت به دلیل کارکردهای مثبتی که برای مهاجران داشته، همچنان ادامه یافته است (زاهد و خورشیدی، ۲۰۱۱؛ زکی، ۲۰۱۲).

1. Bednařiková
2. Chen
3. Mihi-Ramirez and Kumpikaite
4. Stockdale

مهاجرتهای روستا-شهری همواره عامل مهمی در رشد شتابان شهرنشینی بوده‌اند، به طوری که شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه عمدتاً نتیجه دفع جمعیت از مناطق روستایی به طرف شهرها بوده است (حمدی و فتیحی، ۲۰۰۹). امروزه، بسیاری از کلانشهرها مقصد عمده مهاجرتهای روستا-شهری هستند. تسلط نقش خدماتی کلان‌شهرها در منطقه، برجسته بودن نقش تصمیم‌سازی در آنها، تمرکز سرمایه و فرصتهای شغلی از عوامل عمده ایجاد انگیزه مهاجرت به این کانونهای شهری هستند. در واقع، کلان‌شهرها به دلیل تعدد و تنوع نقشها و کارکردهایشان، کانونهای تمرکز جمعیت، فعالیتها، سرمایه، امکانات و خدمات هستند (رحمانی و سلطانی مقدس، ۲۰۱۲). طبیعتاً در مقایسه با سکونتگاههای روستایی، فرصتهای بیشتر و متنوع‌تری برای آموزش، اشتغال و اوقات فراغت عرضه می‌دارند؛ از این رو، مراکز اصلی جذب جمعیت از شهرهای کوچک و سکونتگاههای روستایی هستند (جارناسن و ثرلیندسن، ۲۰۰۶).

برخی نظریه‌پردازان، مهاجرت را با دید مثبت می‌نگرند و آن را نوعی تحرک اجتماعی و نشانه پیشرفت قلمداد می‌کنند. در نظریات کلاسیک نیز مهاجرت اقدامی عقلایی و هدفدار انگاشته می‌شود و تصمیم افراد مهاجر امری کاملاً منطقی تلقی می‌شود که از طریق موازنه هزینه‌ها و منافع صورت می‌پذیرد و در نهایت، باعث تحرک اجتماعی و بهبود پایگاه طبقاتی مهاجران می‌شود (طیبی‌نیا، ۲۰۰۹). بسیاری از مهاجرانی که روستا را ترک کرده‌اند، نیروی انسانی ماهر و توانمند هستند که در مقایسه با جامعه مبدأ، درآمد بیشتری کسب می‌کنند (استکدیل، ۲۰۰۴). البته، شمار زیادی از مهاجران غیر ماهر با سطح تحصیلات پایین نیز وجود دارند که در جامعه مقصد فقط می‌توانند در مشاغل سطح پایین و با دستمزد کم به فعالیت مشغول شوند (جارناسن و ثرلیندسن، ۲۰۰۶). به‌هرحال، عموماً اذعان می‌شود که انجام مهاجرت به خارج از نواحی روستایی برای فرد مهاجر مفید است. زیرا مهاجرت

1. Bjarnason and Thorlindsson

می‌تواند موجب دسترسی به فرصتهای اشتغال بیشتری شود (استکدیل، ۲۰۰۶). اگر مهاجرت، انگیزه‌ها و خواسته‌های مورد نظر فرد را برطرف کند، منجر به رضایتمندی وی خواهد شد. افراد مهاجر معمولاً به دلایل خاصی مهاجرت کرده‌اند و رضایت یا عدم رضایت خود را نیز بر اساس دلایل خاصی ابراز می‌دارند. به نظر می‌رسد که بین دلایل مهاجرت و عوامل ایجاد سطح مشخصی از رضایتمندی ارتباط وجود داشته باشد. بدین صورت که به‌عنوان مثال، اگر شخصی به دلایل عمدتاً اقتصادی اقدام به مهاجرت کرده باشد، رضایتمندی وی بیشتر متأثر از عوامل اقتصادی خواهد بود تا سایر عوامل (زاهد و خورشیدی، ۲۰۱۱). همان‌طور که شناخت علل مهاجرت حائز اهمیت است و در مطالعات و تحقیقات مختلف مورد توجه قرار گرفته است، بررسی و تبیین اثرات و پیامدهای مهاجرت نیز اهمیت خاص خود را دارد. شناخت ویژگیهای مهاجران و تأثیرات محیط بر آنان در قالب رضایتمندی مهاجران از انجام مهاجرت، به درک بهتر پدیده مهاجرت و ابعاد مختلف آن خواهد انجامید (شیخی و طیبی‌نیا، ۲۰۱۳). زیرا مهاجران بر اساس شناختی که از جامعه مقصد پیدا می‌کنند و تغییر و تحولاتی که در محیط جدید تجربه می‌کنند، نسبت به ادامه سکونت در محیط یا تغییر مکان مجدد تصمیم می‌گیرند (طیبی‌نیا، ۲۰۰۹).

کلان‌شهر اصفهان با دارا بودن جمعیت ۱۹۶۱۲۶۰ نفر در سال ۱۳۹۵، سومین شهر پرجمعیت کشور محسوب می‌شود که در دهه‌های اخیر، مهاجرپذیری نسبتاً بالایی را تجربه کرده است؛ به طوری که در دوره ده‌ساله ۱۳۷۵-۸۵ حدود ۲۶۰ هزار نفر و در دوره پنج‌ساله ۱۳۸۵-۹۰ حدود ۱۱۶ هزار نفر به شهر اصفهان وارد شده‌اند. از طرفی، بر اساس آمار منتشر شده توسط معاونت برنامه‌ریزی، پژوهش و فناوری اطلاعات شهرداری اصفهان در سال ۱۳۹۰، حدود دوسوم جمعیت شهر اصفهان متولد این شهر و یک‌سوم بقیه متولدین سایر نقاط کشور بوده‌اند که این وضعیت، حاکی از مهاجرپذیری قابل ملاحظه شهر است. بررسی مبدأ مکانی مهاجران وارد شده به شهر اصفهان در دوره ۱۳۸۵-۹۰ نشان می‌دهد که محل

اقامت قبلی ۳۰/۰ درصد از مهاجران، نقاط شهری و روستایی شهرستان اصفهان بوده است. ۱۴/۴ درصد نیز از سایر شهرستانهای استان به اصفهان مهاجرت کرده‌اند. مبدأ مکانی ۵۰/۱ درصد مهاجران سایر استانهای کشور بوده که نشان‌دهنده وسعت بسیار زیاد حوزه جغرافیایی عملکرد جاذبه شهر اصفهان است. قابل‌ذکر است که ۳/۵ درصد از مهاجران نیز از خارج از کشور به اصفهان وارد شده‌اند. بررسی وضعیت سنی مهاجران نشان می‌دهد که بیشترین درصد مهاجران (۴۳/۹ درصد) مربوط به گروه سنی ۱۵-۲۹ است که جستجو برای کار، تحصیل و انجام خدمت سربازی عمده‌ترین دلایل مهاجرت این گروه سنی بوده است. گروه سنی ۳۰-۴۴ ساله با ۲۴/۵ درصد در رتبه بعدی قرار داشته است. این وضعیت، همان‌طور که انتظار می‌رود، حاکی از غلبه جوانان در ترکیب سنی مهاجران دارد. با توجه به شرایط خاص شهر اصفهان در جذب و نگهداشت مهاجران، مطالعه حاضر به بررسی ابعاد مختلف رضایتمندی مهاجران از زندگی در کلان‌شهر اصفهان شامل رضایتمندی از کیفیت زندگی، رضایتمندی از هزینه-درآمد خانوار و رضایتمندی از وضعیت شغلی و نقش هر یک از آنها در تبیین رضایتمندی کلی مهاجران پرداخته است. توجه به غلبه انگیزه‌های اقتصادی در جریانات مهاجرت‌های روستا-شهری، در این پژوهش نیز تبیین ابعاد اقتصادی رضایتمندی مهاجران با رویکرد رفاه ذهنی^۱ مورد تأکید قرار گرفته است.

پیشینه تجربی

در زمینه ابعاد مختلف رضایتمندی مهاجران از زندگی در مکانهای مقصد، مطالعات و پژوهشهای مختلفی انجام شده است که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود. طیبی‌نیا (۲۰۰۹) به بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مهاجرت بر مهاجران اسکان‌یافته در شهر تهران و مقایسه آنها با افراد بومی پرداخته است. نتایج این پژوهش که روی ۴۰۰ نفر

1. Subjective well-being

شامل ۲۰۰ نفر از مهاجران و ۲۰۰ نفر از افراد بومی متولد و ساکن تهران انجام شده است، حاکی از اثر مثبت مهاجرت بر تحرک اجتماعی، پایگاه اجتماعی، میزان استفاده از امکانات رفاهی و تغییر وضعیت اجتماعی فرزندان مهاجران است. زاهد و خورشیدی (۲۰۱۱) در پژوهشی به بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی-جمعیتی مؤثر بر رضایتمندی مهاجران از مهاجرت روستا-شهری انجام شده به مقصد شهر نورآباد ممسنی پرداخته‌اند. نتایج این مطالعه حاکی از اثر مثبت و معنادار درآمد و امکانات و خدمات مختلف موجود در مقصد بر رضایتمندی از مهاجرت است. شفیعی کاخکی (۲۰۱۱) با استفاده از روشهای اقتصادسنجی به بررسی انگیزه‌های اقتصادی و غیراقتصادی مهاجرت در استانهای کشور پرداخته است. نتایج این مطالعه، نشان‌دهنده تأثیر مثبت انگیزه‌های اقتصادی (درآمد) و تأثیر منفی انگیزه‌های غیراقتصادی (کیفیت زندگی) است. شیخی و طیبی نیا (۲۰۱۳) با مطالعه ۲۰۰ خانوار مهاجر سکونت گزیده در شهر تهران، به بررسی میزان تأثیرپذیری رضایتمندی مهاجران از جنبه‌های مختلف محیطی شامل شرایط اجتماعی، فرهنگی، رفاهی و نگرشی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش حاکی از رابطه معنادار مثبت بین رضایتمندی مهاجران با وضعیت اجتماعی فرزندان و میزان استفاده از امکانات رفاهی و فرهنگی است. نتایج بخشی از مطالعه اکبرپور (۲۰۱۷) در خصوص مهاجرت‌های روستا-شهری به مقصد کلان‌شهر کرج نشان داده است مهاجران عمدتاً به دلیل وجود مشوقهای مختلف در مقصد شامل وجود فرصتهای شغلی، امکانات رفاهی، زندگی در شهر و وجود امکانات آموزشی برای فرزندان اقدام به مهاجرت کرده‌اند. نتو و فُنسکا^۱ (۲۰۱۶) شاخص رضایتمندی از زندگی را به زندگی مهاجران بسط داده‌اند و شاخص رضایتمندی از زندگی در دوره بعد از مهاجرت را مطرح کرده‌اند و بر این اساس و از طریق پرسشنامه، به بررسی رضایتمندی مهاجران پرتغالی ساکن در سوییس پرداخته‌اند. در این مطالعه، پنج متغیر در قالب جملات خبری برای بررسی رضایتمندی مهاجران از زندگی

---

1. Neto and Fonseca

به شرح زیر پیشنهاد شده است: (۱) از بسیاری جهات، زندگی من در دوران بعد از مهاجرت به ایده‌آل من نزدیک است؛ (۲) شرایط زندگی من بعد از مهاجرت، عالی است؛ (۳) من از زندگی خود به‌عنوان یک فرد مهاجر راضی هستم. (۴) تاکنون چیزهای مهمی که با مهاجرت درصدد کسب آنها بوده‌ام، به دست آورده‌ام؛ (۵) اگر می‌توانستم دوران بعد از مهاجرت را دوباره زندگی کنم، تقریباً هیچ چیز را تغییر نمی‌دادم. نتایج این مطالعه حاکی از وجود رابطه مثبت معنادار بین رضایتمندی از مهاجرت و برخی متغیرهای رفاه از جمله رضایتمندی از کیفیت زندگی است. لین و لی^۱ (۲۰۱۷) رضایتمندی مسکونی ۴۳۵ نفر از مهاجران اسکان‌یافته در ونژو^۲ در چین را بررسی کرده‌اند که نتایج پژوهش حاکی از نارضایتی نسبی مهاجران از وضعیت واحد مسکونیشان است. محققان در این مطالعه، نارضایتی مهاجران را بر حسب محل اقامت آنها نیز تحلیل کرده‌اند. این بخش از نتایج نشان داده میزان نارضایتی آن دسته از مهاجرانی که در روستا شهرها زندگی می‌کنند، بیش از مهاجران ساکن در شهرکهای خوابگاهی کارخانه‌ها بوده است. رضایتمندی سکونتی مهاجران همچنین بر حسب نوع واحد مسکونی و شرایط اجتماعی و اقتصادی مهاجران از قبیل وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، درآمد، طول مدت اقامت، وضعیت استخدام و تسهیلات واحد مسکونی متفاوت بوده است. مرور پژوهشهای انجام شده پیرامون ارزیابی وضعیت زیست و معیشت مهاجران در دوران بعد از مهاجرت نشان می‌دهد که در میان انواع شاخصها و معیارهای مطالعه شده در تحقیقها و پژوهشهای داخلی، معیارهای مهمی مانند ابعاد مختلف رضایتمندی شغلی، رضایتمندی درآمدی و حساب هزینه درآمد خانوار از نظر مغفول مانده است. در واقع، در بیشتر پژوهشهای پیشین، عمدتاً بر شاخصهای بهره‌مندی از امکانات و خدمات و تغییر وضعیت فرزندان مهاجران تأکید شده است. هرچند این شاخصها تا حدودی و به طور غیرمستقیم

1. Lin and Li
2. Wenzhou

نشان‌دهنده سطح برخورداری اقتصادی افراد و خانوارهای مهاجر است، با این وجود، مطالعه صریح‌تر و عمیق‌تر ابعاد مختلف رضایتمندی به‌ویژه رضایتمندی اقتصادی و همچنین رضایتمندی کلی مهاجران، ضروری می‌کند. زیرا آنچه در نهایت، تعیین‌کننده تصمیمها و رفتارهای مهاجران در مقصد مهاجرت است، ارزیابی ذهنی آنان به‌صورت سطح رضایتمندی کلی از وضعیت زندگی است که آن هم به‌شدت متأثر از معیارهای رضایتمندی اقتصادی است. نظر به اهمیت موضوع، پژوهش حاضر بر مطالعه و بررسی رضایتمندی مهاجران در ابعاد مختلف به‌ویژه بُعد اقتصادی متمرکز شده است.

مبانی نظری

مهاجرتهای روستا-شهری

مهاجرت ممکن است به دلیل تغییر در شرایط اقتصادی یا تغییر شرایط شخصی افراد صورت پذیرد میهی-رامیرز و کامپیکیت، (۲۰۱۴). طبق نظریه اقتصادی نئوکلاسیک، مردم بر اساس وزن‌دهی گزینه‌های اقتصادی مکانهای مختلف، از مکانی به مکان دیگر جابجا می‌شوند. افراد معمولاً مکانی را انتخاب می‌کنند که رفاه زیستی آنها را به حداکثر برساند. بر اساس مدل‌های جاذبه-دافعه جمعیتی، افراد از مناطق راکد و روبه‌زوال رانده می‌شوند و به سمت مناطق پررونق کشیده می‌شوند. بر اساس مدل‌های سرمایه انسانی، افرادی که منابع اقتصادی و اجتماعی بیشتری در اختیار دارند، تمایل بیشتری به مهاجرت و بهبود بخشیدن به وضعیت خود را دارند. البته گاهی اوقات، احساس تعلق مکانی و اجتماعی به جامعه محلی، به‌عنوان مانعی در برابر مهاجرت عمل می‌کند (گراسکای^۱، ۲۰۰۲). محرکهای مهاجرت در قالب سه نوع مدل یا الگو تبیین شده است: (۱) مدل رانش و کشش^۲ (۲) مدل روستایی-

1. Garasky
2. Push and pull

شهری^۱ (۳) مدل هزینه‌ای^۲. در مدل رانش و کشش، اختلاف توسعه و سطح زندگی میان مراکز مهاجرفرست و مهاجرپذیر سبب رانش از یک منطقه و کشش به سوی منطقه‌ای دیگر می‌شود. در این مدل، فاصله جغرافیایی بسیار حائز اهمیت است؛ هر چه مسافت کمتر باشد، مهاجرت بیشتر می‌شود. در مدل روستایی-شهری، درآمد پایین فعالیت کشاورزی باعث گرایش افراد به فعالیت در بخش خدمات و بهره‌مندی از رفاه شهری و در نتیجه، مهاجرت از روستا به شهر می‌شود. در مدل هزینه‌ای، مهاجرت اساساً بر پایه محاسبه اقتصادی فرد مهاجر صورت می‌گیرد. این مدل مبتنی بر درآمد و نیاز خانوار است؛ بدین صورت که چنانچه درآمد افراد کمتر از درآمد لازم برای تأمین نیازمندیها باشد، افراد اقدام به مهاجرت می‌کنند (معمدی، ۲۰۰۵). در خصوص اثرات اقتصادی مهاجرت بر مهاجران نیز برخی مطالعات نشان داده‌اند که درآمد واقعی و وضعیت شغلی بسیاری از مهاجران در مکان مقصد بهتر شده است، هر چند به آن میزانی که انتظار داشته‌اند نبوده است (زکی، ۲۰۱۲).

به‌طورکلی، اهداف و انتظارات اقتصادی جمعیت جوامع روستایی از مهم‌ترین انگیزه‌های آنان برای مهاجرت است. اغلب، فرصتهای اشتغال در نواحی روستایی بسیار محدود است و از این رو، آمال و آرزوهای شغلی با انگیزه‌های مهاجرت عجین است (بناریگوا و همکاران، ۲۰۱۶؛ جارناسن و تریلندسن، ۲۰۰۶). برخی محققان از جمله استکدیل (۲۰۰۶) نیز در تحقیقات خود نشان داده‌اند که عوامل اقتصادی به‌ویژه نرخ بالای بیکاری، عوامل تعیین‌کننده مهاجرت جمعیت به‌ویژه جمعیت جوان هستند. در همین راستا، گراسکای (۲۰۰۲) به اقتصاد محلی و بازار کار به‌عنوان عوامل مهم تأثیرگذار در تصمیمات مهاجرت جمعیت اشاره کرده است. تیسن^۳ و همکاران (۲۰۱۰) اشاره کرده‌اند که عوامل ساختاری مانند دستیابی به فرصتهای شغلی از انگیزه‌های اصلی مهاجرت روستانشینان به شمار می‌رود. سایر محققان

-
1. Rural-Urban
  2. Expenditure
  3. Thissen

نیز عواملی نظیر کیفیت زندگی، انتظارات شغلی و غیره را در ایجاد انگیزه مهاجرت از نواحی روستایی، مؤثر قلمداد کرده‌اند (بناریگوا و همکاران، ۲۰۱۶).

مهاجران روستا- شهری نه تنها در فرایند توسعه شهری تأثیرگذار هستند، بلکه باعث ایجاد تحولات بزرگی در مناطق روستایی می‌شوند (چن و همکاران، ۲۰۱۴). فرایند خالی شدن سکونتگاههای روستایی از جمعیت عمدتاً با مهاجرت جوانان و بزرگسالان و اغلب ماهرترین آنها صورت می‌پذیرد (استکدیل، ۲۰۰۶). در بسیاری از کشورها، مهاجرفرستی، عدم تمایل به انجام فعالیتهای کشاورزی و سالخوردگی زارعان و بهره‌برداران کشاورزی مشکلات جدی هستند و این سؤال را گوشزد می‌کنند که در آینده چه کسانی در بخش کشاورزی فعالیت خواهند کرد (بناریگوا و همکاران، ۲۰۱۶). با وجود اثرات منفی مهاجرت بر جوامع روستایی، مهاجرت می‌تواند برای افراد مهاجر سودمند باشد. به‌عنوان مثال، مهاجرت می‌تواند با ارتقاء وضعیت شغلی مهاجران همراه باشد؛ هرچند که همیشه هم این طور نیست. به‌عنوان مثال در اروپای غربی، اغلب مهاجران کم‌سواد، در مقصد مهاجرت عمدتاً در مشاغل سطح پایین و با دستمزد کم فرصت اشتغال می‌یابند. در کشورهایی که اقتصاد پیشرفته‌تری دارند، بازسازی بازارهای کار منطقه‌ای، به مهاجرت قابل توجه اشخاص مدیر و متخصص به کانونهای اصلی اقتصادی منطقه منجر شده است (استکدیل، ۲۰۰۴). در بسیاری از نواحی روستایی برای دست یافتن به شرایط مناسب اقتصادی و اجتماعی، مهاجرت یک ضرورت مسلم و امری منطقی تلقی می‌شود، به‌گونه‌ای که آن دسته از ساکنان روستایی، به‌ویژه جوانان که مهاجرت نمی‌کنند و به مهاجرت نمی‌اندیشند، مورد سؤال و گاه تمسخر سایرین قرار می‌گیرند (باح^۱ و همکاران، ۲۰۰۳).

---

1. Bah

رضایتمندی و سنجش آن

رضایت از زندگی یک ارزیابی شناختی است که هم به صورت رضایتمندی کلی و هم به صورت رضایتمندی از جنبه‌های خاصی از زندگی مانند عشق، ایمنی، سلامت و غیره قابل بررسی است (نتو و فُنسکا، ۲۰۱۶). رضایت از زندگی زمانی حاصل می‌شود که شرایط زندگی به صورت ذهنی یا عینی مطابق با خواسته‌های فرد باشد. رضایت از زندگی بر اساس مقایسه شرایط فعلی زندگی با وضعیت گذشته و همچنین مقایسه با زندگی دیگران ادراک می‌شود (زاهد و خورشیدی، ۲۰۱۱). برخی مطالعات نشان داده رضایتمندی از زندگی می‌تواند باعث افزایش امید به زندگی و کاهش مرگ‌ومیر ناشی از بیماری‌های قلبی و کبدی، دیابت و سرطان شود. ضمن اینکه در افزایش عزت‌نفس و ایجاد احساسات مثبت نیز مؤثر است (دینر، ۲۰۱۳).

رضایتمندی تا حد زیادی به مقایسه شرایط فرد با یک وضعیت استاندارد مناسب بستگی دارد. در واقع، مردم سطح رضایتمندی‌شان را بر اساس مقایسه زندگی فعلیشان با یک استاندارد بخصوصی که برای خود تعیین می‌کنند، ابراز می‌دارند، نه بر اساس یک استاندارد تحمیلی از بیرون. این موضوع در زمینه رفاه ذهنی نیز مطرح است. بدین صورت که ملاک اصلی، قضاوت‌های خود افراد است، نه آن دسته از معیارهایی که محققان آنها را مهم تلقی می‌کنند. به‌عنوان مثال، اگرچه سلامتی، انرژی و غیره ممکن است معیارهای مهمی باشند، اما ممکن است برای افراد مختلف اهمیت متفاوتی داشته باشند. به همین دلیل است که برای دست یافتن به شاخص رضایتمندی از زندگی، پیشنهاد می‌شود ارزیابی کلی افراد از زندگی‌شان مورد سؤال قرار گیرد، نه اینکه رضایتمندی از حوزه‌های مختلف جمع زده شود (دینر و همکاران، ۱۹۸۵). دینر و همکاران (۱۹۸۵) یک شاخص پنج معیاره را برای سنجش رضایتمندی از زندگی افراد پیشنهاد داده و بر اساس آن، رضایتمندی ۱۷۶ نفر از دانشجویان

دانشگاه ایلینوی را بررسی کرده‌اند. معیارها در قالب جملاتی با ۷ گزینه تنظیم شده‌اند که عبارت‌اند از: (۱) از بسیاری جهات، زندگی من به ایده‌آل من نزدیک است. (۲) شرایط زندگی من عالی است. (۳) من از زندگی‌ام راضی هستم. (۴) تاکنون به چیزهای مهمی که در زندگی می‌خواستم، رسیده‌ام. (۵) اگر می‌توانستم زندگی را دوباره تکرار کنم، تقریباً هیچ چیز را تغییر نمی‌دادم. نتیجه این بررسی نشان داده که میانگین رضایتمندی از زندگی برابر با ۲۳/۵ است، در شرایطی که کران پایین و کران بالای آن به ترتیب مقادیر ۷ و ۳۵ بوده است. شاخص پنج معیاری مذکور در برخی مطالعات بعدی و توسط سایر محققان به‌عنوان مبنایی برای سنجش رضایتمندی افراد در زمینه‌های مختلف از جمله مهاجرت قرار گرفته است. کاربرد داده‌های رضایت از زندگی به دست آمده از پرسشنامه‌ها، علاوه بر اینکه معتبر و قابل اعتماد هستند، مقایسه بین افراد را نیز امکان‌پذیر می‌کنند. در واقع، پاسخهای به دست آمده از پرسشنامه‌ها تا حد قابل قبولی رفاه حقیقی پاسخگویان را نشان می‌دهند؛ ضمن آنکه می‌توان پاسخهای به دست آمده برای جوامع مختلف را نیز با یکدیگر مقایسه کرد (نیلی و همکاران، ۲۰۱۵).

رضایتمندی مهاجران

در یک تعریف کلی، رضایتمندی عبارت است از ارزیابی کلی افراد از زندگی‌شان بر حسب مجموعه‌ای از معیارهای مورد نظر (شین و جانسون، ۱۹۷۸). بر این اساس، رضایتمندی از مهاجرت را می‌توان این طور تعریف کرد: ارزیابی کلی فرد مهاجر از شرایط زندگی او در ارتباط با مهاجرت (نتو و فُنسکا، ۲۰۱۶). البته علاوه بر این رویکرد کلی نسبت به رضایتمندی، رضایتمندی مهاجران را می‌توان از نظر موضوعات مختلف مانند شرایط شغلی، امکانات و خدمات نیز بررسی کرد. یکی از ویژگیهای اساسی تعریف مذکور، مبنا قرار

دادن دیدگاه خود مهاجران در ارزیابی رضایتمندی است. در واقع، مهاجران برای خودشان یک استاندارد مشخصی را در نظر می‌گیرند و بر اساس آن، انتظارات و دستاوردهایشان را از مهاجرت مقایسه می‌کنند که نتیجه آن، احساس و ابراز سطح مشخصی از رضایتمندی است (نتو و فُنسکا، ۲۰۱۶). به طور خلاصه می‌توان گفت رضایتمندی بیشتر جنبه روانی دارد و به درک و فهم شخص مهاجر از موقعیت زندگی‌اش در مکان مقصد مربوط می‌شود. اگر دسترسی به امکانات اقتصادی و اجتماعی مقصد مانند درآمد و امکانات شغلی، آموزشی و بهداشتی برای مهاجران راحت باشد، رضایتمندی‌شان از مهاجرت بیشتر خواهد بود. طبق نظریه راونشتاین، افراد مهاجر از مناطقی که در آنها فرصتهای شغلی و درآمدی کمتری وجود دارد، به مناطقی که دارای فرصتهای شغلی و درآمدی بیشتری هستند، مهاجرت می‌کنند. بنابراین می‌توان این طور استنباط کرد که رضایتمندی مهاجران در مناطقی که فرصتهای اقتصادی بیشتری عرضه می‌دارند، بیشتر است (زاهد و خورشیدی، ۲۰۱۱).

کیفیت زندگی و رفاه ذهنی

طبق تعریف عمومی ارائه شده توسط سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی به برداشت شخصی یک فرد از موقعیت زندگی‌اش در رابطه با فرهنگ، نظام ارزش اجتماع، اهداف، انتظارات، استانداردها و احتیاجات وی اطلاق می‌شود. در تعاریف جدیدتر، اختلاف بین سطح انتظارات افراد و سطح واقعیتها مبنای ارزیابی کیفیت زندگی است؛ به این صورت که هر چه این اختلاف کمتر باشد، نشان‌دهنده کیفیت زندگی بهتر است. اغلب مطالعات تجربی در حوزه کیفیت زندگی، بر شاخصهای عینی متمرکز شده‌اند. بسیاری از محققان معتقدند اگر چه اندازه‌گیری شاخصهای عینی، اطلاعات ارزشمندی را در رابطه با شرایط زندگی افراد به دست می‌دهد، اما توانایی نشان دادن ارزیابی افراد از شرایط زندگیشان را ندارند و بنابراین، برای اندازه‌گیری کفایت رفاه، نیاز به شاخصهای ذهنی است. علت اصلی پیشنهاد استفاده از

معیارهای ذهنی کیفیت زندگی این استدلال است که یک فرد خود باید در خصوص کیفیت زندگی که درک کرده، اعلام نظر کند (شفیعی کاخکی، ۲۰۱۱).

در سالهای اخیر، مفهوم رفاه ذهنی مورد توجه روان‌شناسان و اقتصاددانان قرار گرفته است که پژوهشگران با طرح پرسشهایی نظیر «به چه میزان از زندگی خود راضی هستید؟» یا «با در نظر گرفتن همه چیز، در حال حاضر تا چه حد از زندگی خود راضی هستید؟» به سنجش رفاه ذهنی می‌پردازند. معمولاً به پاسخهای این سؤالات، شاخص رضایت از زندگی اطلاق می‌شود که در واقع، شاخص رفاه ذهنی نیز محسوب می‌شود. اندازه‌گیری رفاه از طریق شاخصهای ذهنی، در مقابل رویکرد قدیمی‌تر - که بهره‌گیری از شاخصهای عینی نظیر درآمد یا مصرف سرانه است - قرار می‌گیرد. این روش به قضاوت انسان از رفاه خود اصالت می‌دهد و به ترجیحات ابراز شده توسط خود افراد تأکید دارد. شناخت عوامل مؤثر بر رفاه از طریق تجزیه و تحلیل داده‌های رفاه ذهنی، به درک جامع‌تری از مفهوم مطلوبیت می‌انجامد (نیلی و همکاران، ۲۰۱۵). مطالعات انجام شده در خصوص ارتباط مهاجرت و شاخصهای کیفیت زندگی، در دو حوزه متفاوت قابل تفکیک است. بدین صورت که در برخی از آنها کیفیت زندگی به‌عنوان عامل مهاجرت و در برخی دیگر، کیفیت زندگی معلول مهاجرت برشمرده شده است (شفیعی کاخکی، ۲۰۱۱). در پژوهش حاضر، رویکرد دوم یعنی بررسی رضایتمندی مهاجران از کیفیت زندگی در دوران بعد از مهاجرت مد نظر قرار گرفته است.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است که به بررسی و تحلیل جنبه‌های مختلف رضایتمندی مهاجران از زندگی در کلان‌شهر اصفهان و همچنین رضایتمندی کلی آنان از انجام مهاجرت پرداخته است. جامعه آماری تحقیق، سرپرستان آن دسته خانوارهایی است که در آخرین تحرک مکانی خود جهت اقامت

دائم، از نقاط روستایی به شهر اصفهان مهاجرت کرده‌اند. با توجه به اینکه حجم جامعه آماری موردنظر، نامعلوم است، حجم نمونه مطالعه حاضر با استفاده از روش کوهن و با منظورکردن میزان خطای ۰/۰۵ و انحراف معیار ۰/۵ محاسبه شد که برابر با ۳۸۴ است. به‌منظور اطمینان بیشتر، حجم نمونه ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد. اطلاعات و داده‌های موردنیاز تحقیق با استفاده از روش میدانی و عمدتاً از طریق پرسشنامه در پاییز سال ۱۳۹۸ طی دو مرحله گردآوری شد. با توجه به اینکه عرصه‌های زیست و فعالیت مهاجران ساکن شده در شهر به طور دقیق، مشخص نیست، در مرحله نخست جهت شناسایی آن دسته از مناطق و محله‌های شهری که بیشتر مورد اقبال مهاجران بوده است، مصاحبه‌های غیررسمی متعددی با کارشناسان امور اجتماعی شهرداری، کارشناسان باسابقه املاک و تعدادی از پژوهشگران حوزه جامعه‌شناسی شهری صورت پذیرفت. در مرحله دوم و پس از شناسایی مهم‌ترین محله‌های شهری از نظر جذب و سکونت مهاجران، نسبت به تکمیل پرسشنامه اقدام شد.

پرسشنامه در دو بخش کلی تنظیم شد. بخش اول شامل سؤالات مربوط به مشخصات عمومی پاسخگویان شامل جنس، سن، بُعد خانوار، سطح تحصیلات، مبدأ مهاجرت، طول مدت اقامت در شهر اصفهان، شغل قبلی در روستا و شغل فعلی در شهر اصفهان است. بخش دوم پرسشنامه به سؤالات مربوط به متغیرهای اصلی مورد مطالعه شامل رضایتمندی مهاجران از زندگی در کلان‌شهر اصفهان (در ابعاد کیفیت زندگی، هزینه-درآمد خانوار و وضعیت شغلی) و رضایتمندی کلی از مهاجرت به شهر اختصاص داده شد. همه سؤالات این بخش به صورت پرسشهای پنج گزینه‌ای در قالب طیف لیکرت (از گزینه کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) تنظیم شد. متغیرها و گویه‌های در نظر گرفته شده در این مطالعه، عمدتاً از پژوهشها و تحقیقات پیشین اقتباس شده و قابلیت اعتماد آنها در تحقیقات قبلی مورد تأیید قرار گرفته است. با این وجود به‌منظور اطمینان بیشتر از روایی صوری و محتوایی پرسشنامه، از پژوهشگران متخصص در زمینه مهاجرت نظرخواهی شده و در نهایت، پرسشنامه به صورت

مجموعه تأیید شده‌ای از متغیرها و گویه‌ها تنظیم شد. پس از اطمینان از روایی صوری و محتوایی پرسشنامه، جهت بررسی پایایی در مرحله نخست تعداد ۵۰ پرسشنامه تکمیل شد که ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برابر با ۰/۹۲ و مطلوب بود. پس از حصول اطمینان از روایی و پایایی، پرسشنامه به تعداد حجم نمونه مورد نظر تکمیل شد. ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای سؤالات ترتیبی پرسشنامه در نمونه کامل برابر با ۰/۹۳۱ است. متغیرهای مورد مطالعه، در جدول (۱) ارائه شده است. قابل ذکر است گویه‌های رضایت از کیفیت زندگی عمدتاً از پژوهش انجام شده توسط دینر و همکاران (۱۹۸۵) برگرفته شده است. متغیرهای مورد مطالعه در زمینه رضایتمندی شغلی و درآمدی نیز از مطالعات هارمن^۱ (۱۹۶۶)، واتاناب و جاج^۲ (۱۹۹۳) و فاراگر^۳ (۲۰۰۵) اقتباس شده و گویه‌های رضایتمندی از مهاجرت بر اساس متغیرهای ارائه شده در پژوهش تتو و فُنسکا (۲۰۱۶) تدوین شده است.

1. Harmon
2. Watanabe and Judge
3. Faragher

جدول (۱) ابعاد مختلف رضایتمندی و گویه‌های مربوطه

ابعاد رضایتمندی	گویه‌ها
کیفیت زندگی	با مهاجرت به این شهر کیفیت زندگی‌ام نسبت به قبل از مهاجرت بهتر شده است.
	کیفیت زندگی‌ام در این شهر ایده‌آل است.
	شرایط زندگی در این شهر با نیازها و خواسته‌های من سازگار است.
	در این شهر دسترسی من به امکانات و خدمات مختلف، مطلوب است.
هزینه-درآمد خانوار	از درآمد خود در این شهر راضی هستم.
	بعد از مهاجرت به این شهر، هزینه‌های زندگی‌ام خیلی زیاد شده است. (م)
	درآمدم در این شهر جوابگوی هزینه‌ها و نیازهای خانواده‌ام نیست. (م)
	با مهاجرت به این شهر، قدرت پس‌انداز خانواده‌ام افزایش یافته است.
وضعیت شغلی	بعد از مهاجرت به این شهر، درآمد من بهتر شده است.
	توانسته‌ام در این شهر به‌خوبی به شغل موردعلاقه‌ام بپردازم.
	در کسب‌وکار خود در این شهر با مشکل خاصی مواجه نشده‌ام.
	به آینده شغلی خود در این شهر خوشبین هستم.
	در این شهر، فرصت‌های شغلی زیادی برای من وجود دارد.
	همواره نگران هستم که در کار و شغل خود با شکست مواجه شوم. (م)
	بعد از مهاجرت به این شهر، کسب‌وکار من بهتر شده است.
	بعد از مهاجرت به این شهر، خانواده‌ام از شغل من رضایت بیشتری دارند.
	به شغل فعلی خود در این شهر افتخار می‌کنم.
	خانواده‌ام به شغل فعلی من افتخار می‌کنند.
رضایتمندی کلی از مهاجرت	به‌طورکلی از مهاجرت به این شهر راضی هستم.
	انتظارات من از مهاجرت به این شهر برآورده شده است.
(م): متغیر معکوس	

مقادیر چولگی و کشیدگی متغیرها در بازه (۲- و ۲) قرار دارد. تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمونهای آماری مختلف شامل آزمون t تک‌نمونه‌ای، تحلیل رگرسیون چندگانه، آزمون t دو نمونه مستقل و ضریب همبستگی پیرسون و بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است.

یافته‌ها

بافت نمونه

پاسخگویان این مطالعه، ۴۰۰ نفر از سرپرستان خانوار بوده‌اند که از نقاط روستایی به شهر اصفهان مهاجرت کرده و در زمان تکمیل پرسشنامه در شهر اصفهان سکونت دائم داشته‌اند. اغلب این پاسخگویان مرد (۳۸۶ نفر معادل ۹۶/۵ درصد) و تعداد محدودی زن (۱۴ نفر معادل ۳/۵ درصد) هستند. بررسی ترکیب سنی پاسخگویان نشان داد که ۷/۵ درصد مهاجران در گروه سنی کوچکتر از ۳۰ سال، ۳۳ درصد در گروه سنی ۳۰-۳۹ سال، ۳۷/۵ درصد در گروه سنی ۴۰-۴۹ سال، ۱۵/۳ درصد در گروه سنی ۵۰-۵۹ سال و مابقی در گروه سنی ۶۰ ساله و بالاتر قرار دارند. ۶۰/۶ درصد از پاسخگویان در فرایند مهاجرت، شغل خود را تغییر داده و مابقی بعد از مهاجرت نیز به فعالیت در شغل قبلی خود ادامه داده‌اند. بعد خانوار پاسخگویان از ۱ تا ۹ نفر متغیر بوده است. در این میان، خانوارهای سه نفره، چهارنفره و پنج‌نفره به ترتیب با ۳۰/۸، ۳۴/۸، ۱۵ درصد بیشترین سهم را در نمونه مورد مطالعه به خود اختصاص داده‌اند. بررسی وضعیت پاسخگویان از نظر سطح تحصیلات نیز نشان داد که بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۶/۸ درصد) دارای تحصیلات دیپلم بوده‌اند. ۲۳/۷ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی، ۱۶/۵ درصد دارای تحصیلات پایین‌تر از دیپلم و ۳/۱ درصد بی‌سواد بوده‌اند.

میانگین مدت اقامت پاسخگویان در شهر اصفهان ۱۱/۵ سال است که مبدأ مهاجرت ۱۵۰ نفر از آنان، نقاط روستایی استان اصفهان بوده است؛ ۲۵۰ نفر نیز از مناطق روستایی سایر استانهای کشور به شهر اصفهان مهاجرت کرده‌اند. در نمونه مورد مطالعه، استانهای خوزستان،

چهارمحال و بختیاری و فارس، بیشترین مهاجرفرستی را به خود اختصاص داده‌اند. سهم این استانها از کل نمونه به ترتیب ۱۳/۵، ۱۱/۴۸ و ۸ درصد است. لرستان با ۳/۸ درصد، خراسان رضوی با ۳/۵ درصد و همدان با ۲/۵ درصد در مرتبه‌های بعدی قرار دارند. مبدأ مهاجرت سایر پاسخگویان از استانهای کهگیلویه و بویراحمد، کرمان، مازندران، مرکزی، یزد، آذربایجان غربی، کرمانشاه، آذربایجان شرقی، هرمزگان، سیستان و بلوچستان، البرز، تهران، قزوین، زنجان، سمنان، ایلام، گیلان، کردستان و قم بوده است. مشخصات عمومی پاسخگویان در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول (۲) مشخصات عمومی پاسخگویان

درصد	فراوانی	متغیر	
۹۶/۵	۳۸۶	مرد	جنس
۳/۵	۱۴	زن	
۷/۵	۳۰	کمتر از ۳۰ سال	سن
۳۳/۰	۱۳۲	۳۰ تا ۳۹ سال	
۳۷/۵	۱۵۰	۴۰ تا ۴۹ سال	
۱۵/۳	۶۱	۵۰ تا ۵۹ سال	
۶/۷	۲۷	۶۰ سال و بیشتر	
۶۰/۵	۲۴۲	تغییر شغل داده	وضعیت تغییر شغل
۳۹/۵	۱۵۸	تغییر شغل نداده	
۳/۰	۱۲	بی سواد	تحصیلات
۱۶/۵	۶۶	پایین‌تر از دیپلم	
۵۶/۸	۲۲۷	دیپلم	
۲۳/۷	۹۵	دارای تحصیلات دانشگاهی	

درصد	فراوانی	متغیر	
۸/۸	۳۵	۱ یا ۲ نفر	بعد خانوار
۳۴/۷	۱۳۹	۳ نفر	
۳۰/۸	۱۲۳	۴ نفر	
۱۵/۰	۶۰	۵ نفر	
۱۰/۷	۴۳	۶ نفر و بیشتر	
۳۷/۵	۱۵۰	استان اصفهان	مبدأ مهاجرت
۶۲/۵	۲۵۰	خارج از استان اصفهان	

تحلیل میانگین متغیرهای ترکیبی مورد مطالعه

به منظور حصول یک ارزیابی اولیه پیرامون وضعیت متغیرهای ترکیبی مورد مطالعه شامل «کیفیت زندگی»، «هزینه-درآمد خانوار» و «وضعیت شغلی» و «رضایتمندی از مهاجرت»، میانگین این متغیرها با مقدار میانگین مورد انتظار مقایسه شد. بدین منظور، از آزمون t تک‌نمونه‌ای با مقدار مفروض ۳ بهره گرفته شد. نتایج (جدول ۳) نشان می‌دهد که مقدار میانگین ابعاد مختلف رضایتمندی مهاجران از زندگی در کلان‌شهرها و همچنین، رضایتمندی مهاجران از انجام مهاجرت به طور معناداری بالاتر از حد متوسط است. در میان متغیرهای سه‌گانه رضایتمندی از زندگی در کلان‌شهرها، میانگین متغیر «کیفیت زندگی» بالاتر از سایر متغیرها است. روی هم رفته، نتایج حاکی از آن است که مهاجران ساکن شده در کلان‌شهر اصفهان، به طور کلی و با در نظر گرفتن جنبه‌های مختلف زیست و فعالیت، مهاجرت خود را اقدامی مطلوب ارزیابی می‌کنند.

جدول (۳) نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای ابعاد مختلف رضایتمندی با مقدار متوسط ۳

p	MD	t	M	متغیرهای ترکیبی
> ۰/۰۰۱	۰/۹۸	۲۳/۹۴	۳/۹۸	کیفیت زندگی
> ۰/۰۰۱	۰/۲۵	۶/۴۶	۳/۲۵	هزینه-درآمد خانوار
> ۰/۰۰۱	۰/۶۱	۱۵/۶۲	۳/۶۱	وضعیت شغلی
> ۰/۰۰۱	۱/۱۰	۲۷/۳۱	۴/۱۰	رضایتمندی از مهاجرت

MD= اختلاف میانگین

تحلیل رگرسیون «رضایتمندی از مهاجرت» و متغیرهای پیش‌بین آن

به منظور بررسی اثر متغیرهای «کیفیت زندگی»، «هزینه-درآمد خانوار» و «وضعیت شغلی» بر «رضایتمندی از مهاجرت» از روش تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد که خلاصه نتایج آن در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول (۴) خلاصه مدل رگرسیون

مدل	R	R ²	R ² _{Adj.}	SES
۱	۰/۸۳۲	۰/۶۹۲	۰/۶۸۹	۰/۴۴۷۹۶

مقدار ضریب رگرسیون (R) برابر با ۰/۸۳۲ است که نشان می‌دهد متغیرهای «کیفیت زندگی»، «هزینه-درآمد خانوار» و «وضعیت شغلی» به میزان قابل توجهی توان تبیین و پیش‌بینی «رضایتمندی از مهاجرت» مهاجران را دارا هستند. ضریب تعیین تعدیل شده (۰) نیز نشان می‌دهد که ۶۹/۲ درصد واریانس متغیر وابسته یعنی «رضایتمندی از مهاجرت» به وسیله واریانس متغیرهای مستقل تبیین می‌شود. مقدار خطای به دست آمده (۰/۰۰۱) نیز حاکی از معنادار بودن اثر هم‌زمان متغیرهای «کیفیت زندگی»، «هزینه-درآمد خانوار» و «وضعیت شغلی» بر «رضایتمندی از مهاجرت» است (جدول ۵).

جدول (۵) معناداری رگرسیون (ANOVA)

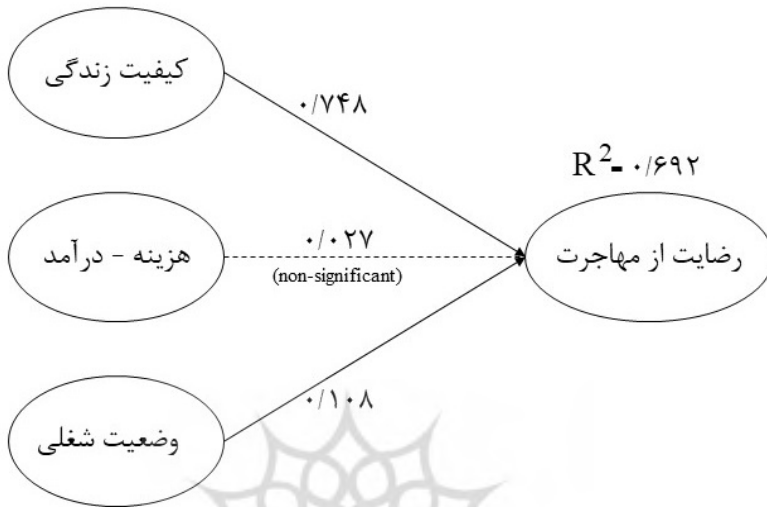
مدل	SS	df	MS	F	p
رگرسیون	۱۷۸/۲۳۴	۳	۵۹/۴۱۱	۲۹۶/۰۷۳	> ۰/۰۰۱
باقیمانده	۷۹/۴۶۳	۳۹۶	۰/۲۰۱		
کل	۲۵۷/۶۹۷	۳۹۹			

ضرایب اثر متغیرهای مستقل یعنی «کیفیت زندگی»، «هزینه-درآمد خانوار» و «وضعیت شغلی» بر «رضایتمندی از مهاجرت» در جدول (۶) نمایش داده شده است. نتایج حاکی از آن است که در نمونه مطالعه شده، ضریب اثر «کیفیت زندگی» $۰/۷۴۸$ است که در مقایسه با اثر متغیرهای «هزینه-درآمد خانوار» و «وضعیت شغلی» به میزان قابل ملاحظه‌ای بیشتر است. ضمن آنکه اثر متغیر «هزینه-درآمد خانوار» معنادار نیست. بنابراین، این طور استنباط می‌شود که رضایتمندی مهاجران از مهاجرتشان به میزان زیادی تحت تأثیر ادراک آنان از کیفیت زندگی بعد از مهاجرت و تا حدودی نیز متأثر از وضعیت شغلی آنها در شهر است. این در حالی است که رضایتمندی از حساب هزینه-درآمد خانوار در رضایتمندی از مهاجرت، اثر معناداری ندارد. مدل نهایی اثر متغیرهای مستقل بر رضایتمندی از مهاجرت در شکل (۱) ارائه شده است.

جدول (۶) ضرایب اثر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

مدل	B	SES	β	T	p
مقدار ثابت	۰/۶۷۹	۰/۱۲۲		۵/۵۵۹	> ۰/۰۰۱
کیفیت زندگی	۰/۷۳۶	۰/۰۳۴	۰/۷۴۸	۲۱/۷۱۸	> ۰/۰۰۱
هزینه-درآمد	۰/۰۲۷	۰/۰۴۹	۰/۰۲۷	۰/۵۵۶	۰/۵۷۹
وضعیت شغلی	۰/۱۱۱	۰/۰۵۳	۰/۱۰۸	۲/۰۸۸	۰/۰۳۷

شکل (۱) مدل اثر متغیرهای مستقل بر رضایتمندی از مهاجرت

تحلیل رضایتمندی از مهاجرت بر حسب مبدأ مکانی مهاجران

۱۵۰ نفر از پاسخگویان مورد مطالعه، از مناطق روستایی استان اصفهان به شهر اصفهان مهاجرت کرده‌اند و مبدأ مهاجرت ۲۵۰ نفر نیز مناطق روستایی خارج از استان اصفهان بوده است. میانگین سطح رضایتمندی گروه نخست از مهاجرت انجام شده برابر با $4/14$ و میانگین سطح رضایتمندی گروه دوم $4/07$ است. به منظور بررسی تفاوت معنادار میانگین سطح رضایتمندی دو گروه مذکور، از آزمون t دو نمونه مستقل استفاده شد. آزمون لون نشان داد که واریانس رضایتمندی از مهاجرت، در دو گروه برابر است ($p=0/155$). نتایج نهایی آزمون t مستقل حاکی از عدم تفاوت معنادار میانگین رضایتمندی مهاجران درون استانی با میانگین رضایتمندی مهاجران برون استانی است ($p=0/451$). بنابراین، مبدأ مکانی مهاجران را

1. Levene's Test

نمی‌توان به‌عنوان یک عامل مؤثر در حصول سطوح خاصی از رضایتمندی برشمرد.

تحلیل رضایتمندی از شرایط شغلی بر حسب تغییر شغل مهاجران

در میان پاسخگویان مورد مطالعه، ۲۴۲ نفر هم‌زمان با تغییر مکان زندگی، شغل خود را نیز تغییر داده‌اند. سایر افراد فعالیت خود را در همان شغل قبلی خود ادامه داده‌اند. میانگین سطح رضایتمندی از شرایط شغلی گروه نخست برابر با ۳/۶۶ و میانگین سطح رضایتمندی از شرایط شغلی در دو گروه مذکور از آزمون t دو نمونه مستقل استفاده شد. بر اساس نتایج آزمون لون، واریانس رضایتمندی از شرایط شغلی در دو گروه یادشده متفاوت است ($p=0/036$)؛ این در حالی است که نتایج نهایی آزمون t مستقل حاکی از عدم تفاوت معنادار مقادیر میانگین رضایتمندی از شرایط شغلی بین آن دسته از مهاجرانی که شغل قبلی خود در روستا را حفظ کرده‌اند و گروهی که اقدام به تغییر شغل در مقصد مهاجرت کرده‌اند، است ($p=0/124$).

تحلیل رابطه بین سن پاسخگویان و ابعاد مختلف رضایتمندی

به‌منظور بررسی رابطه بین سن پاسخگویان و متغیرهای سه‌گانه رضایتمندی از زندگی در کلان‌شهرها (کیفیت زندگی، هزینه-درآمد خانوار و وضعیت شغلی) و رضایتمندی از مهاجرت، ضریب همبستگی پیرسون محاسبه شد. نتایج نشان داد که در نمونه مورد مطالعه، رابطه معکوس و بسیار ضعیفی بین سن پاسخگویان و کیفیت زندگی ($p=0/73=0/090$) و رضایتمندی از مهاجرت ($p=0/74=0/038$) وجود دارد؛ ولیکن با توجه به سطوح معناداری ذکر شده، نمی‌توان این نتایج را به جامعه آماری تعمیم داد. قابل‌ذکر است رابطه معنادار معکوس و ضعیفی بین متغیرهای سن و رضایتمندی از شرایط شغلی ($r=0/142$)، $r=0/004$ و همچنین سن و هزینه-درآمد خانوار ($p=0/74=0/109$) مشاهده شد که

نشان می‌دهد سطح رضایتمندی از شرایط شغلی و هزینه-درآمد خانوار در سنین بالاتر، کمتر است.

۷-۵- تحلیل رابطه بین مدت اقامت پاسخگویان در شهر و ابعاد مختلف رضایتمندی

مدت اقامت پاسخگویان در شهر اصفهان از یک سال تا ۵۰ سال متغیر است و میانگین مدت اقامت ۱۱/۵ سال است. به منظور بررسی رابطه بین مدت اقامت در شهر و ابعاد مختلف رضایتمندی، ضریب همبستگی پیرسون محاسبه شد. نتایج نشان داد که در نمونه مورد مطالعه، بین مدت اقامت پاسخگویان در شهر اصفهان و هر یک از ابعاد رضایتمندی شامل متغیرهای سه‌گانه رضایتمندی از زندگی در کلان‌شهرها (کیفیت زندگی، هزینه-درآمد خانوار و وضعیت شغلی) و رضایتمندی از مهاجرت رابطه معکوس ضعیفی وجود دارد (کیفیت زندگی: $r = -0.072$ ، $p = 0.153$ ؛ هزینه-درآمد خانوار: $r = -0.001$ ، $p = 0.978$ ؛ وضعیت شغلی: $r = -0.043$ ، $p = 0.387$ ؛ رضایتمندی از مهاجرت: $r = -0.046$ ، $p = 0.358$)، ولیکن با توجه به اینکه سطح معناداری در کلیه روابط مذکور بالاتر از ۰/۰۵ است، نمی‌توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد نتایج را به جامعه آماری تعمیم داد. بنابراین، این طور استنباط می‌شود که در جامعه آماری رابطه معناداری بین مدت اقامت پاسخگویان در شهر و ابعاد مختلف رضایتمندی وجود ندارد.

بحث

نتایج پژوهش حاضر نشان حاکی از آن است که رضایتمندی مهاجران از مهاجرتشان به میزان زیادی تحت تأثیر ادراک آنان از کیفیت زندگی در دوران بعد از مهاجرت و تا حدودی نیز متأثر از وضعیت شغلی آنها در شهر است. این در حالی است که رضایتمندی از حساب هزینه-درآمد خانوار بر رضایتمندی از مهاجرت اثر معناداری ندارد. اثر مثبت

ادراک و ارزیابی کیفیت زندگی مهاجران بر رضایتمندی از مهاجرت را می‌توان هم‌راستا با نتایج ارائه شده توسط زاهد و خورشیدی (۲۰۱۱) دانست. در مطالعه مذکور که رضایتمندی مهاجران از مهاجرت روستا-شهری به مقصد شهر نورآباد ممسنی مورد بررسی قرار گرفته است، امکانات و خدمات مختلف موجود در مقصد اثر مثبت و معناداری بر رضایتمندی از مهاجرت داشته است. این نتایج به طور مشابه توسط شیخی و طیبی‌نیا (۲۰۱۳) در مورد مهاجران سکونت گزیده در شهر تهران تأیید شده است؛ بدین ترتیب که رابطه معنادار مثبتی بین رضایتمندی مهاجران و میزان استفاده از امکانات رفاهی و فرهنگی وجود دارد. یافته‌ها تا حدودی نیز هم‌سو با نتایج گزارش شده توسط طیبی‌نیا (۲۰۰۹) است. در این مطالعه که به بررسی وضعیت مهاجران اسکان یافته در شهر تهران پرداخته است، مهاجرت عامل مؤثری بر میزان استفاده از امکانات رفاهی مهاجران شناخته شده که در واقع جنبه مهمی از کیفیت زندگی است.

علاوه بر نتایج گزارش شده در خصوص مهاجران اسکان یافته در شهرهای ایران، رابطه مثبت کیفیت زندگی و رضایتمندی مهاجران در برخی مطالعات خارجی نیز تبیین شده است. به‌عنوان مثال، نتو و فُنسکا (۲۰۱۶) در پژوهشی پیرامون مهاجران پرتغالی ساکن در سوییس دریافتند رابطه مثبت و معناداری بین رضایتمندی از مهاجرت و برخی متغیرهای رفاه از جمله رضایتمندی از کیفیت زندگی وجود دارد. شایان ذکر است شیوه سنجش رضایتمندی مهاجران در پژوهش مذکور به صورت رفاه ذهنی، مشابه با رویکرد اتخاذ شده در مطالعه حاضر است. احساس رضایتمندی مهاجران از کیفیت زندگی در نواحی شهری و رابطه مثبت آن با رضایتمندی از انجام مهاجرت، اهمیت دسترسی به امکانات، خدمات و تسهیلات مختلف را در رفاه ذهنی مهاجران نشان می‌دهد که در پس‌زمینه آن، مسئله فقر امکانات و نارسایی تسهیلات و خدمات در محیط‌های روستایی جلوه می‌کند. دافعه کمبود امکانات و خدمات مورد نیاز در روستا و جاذبه کیفیت زندگی بسیار بهتر در کلان‌شهر، دو نیروی محرکه

مهمی هستند که به صورت توأم و با قدرت بسیار، مهاجران را روانه شهرهای بزرگ می‌کنند. بنابراین، راهکارهای کنترل شتاب مهاجرتها را نیز تا حد زیادی باید معطوف به برنامه‌ریزی ارائه امکانات و خدمات در نواحی روستایی و ارتقاء کیفیت زندگی روستاییان دانست.

اثر مثبت و معنادار رضایتمندی از وضعیت شغلی مهاجران بر رضایتمندی کلی از مهاجرت، بازتابی محتمل و درعین‌حال قابل‌توجه از اهمیت و اولویت شغل در کل فرآیند تصمیم‌گیری و اقدام به مهاجرت است. در رابطه با وضعیت شغلی مهاجران، در مطالعات قبلی بیشتر به انگیزه مهاجرت اشاره شده است و رضایتمندی مهاجران از جنبه‌های مختلف شغلی‌شان در مکان مقصد کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به‌عنوان مثال، اکبرپور (۲۰۱۷) فرصتهای شغلی موجود در کلان‌شهر کرج را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل ایجاد انگیزه مهاجرت مهاجران مطرح کرده است.

در پژوهش انجام شده توسط امیرمظاهری (۲۰۱۱) در خصوص مهاجران روستایی سکونت‌گزیده در شهر تهران، بیکاری و در اختیار نداشتن نهادهای تولیدی به‌عنوان مهم‌ترین علل مهاجرت مهاجران مطرح شده است. رحمانی و سلطانی مقدس (۲۰۱۲) نیز تفاوت‌های دستمزد بین نقاط شهری و روستایی از یک طرف و محدود بودن فرصتهای کار و اشتغال در نواحی روستایی از طرف دیگر را به‌عنوان دلایل عمده مهاجرت‌های روستا-شهری ذکر کرده‌اند. به‌طور مشابه، سجادی و همکاران (۲۰۱۱) تنگناهای اقتصادی موجود در نواحی روستایی و در مقابل، فرصتهای اشتغال در مراکز شهری را عوامل مهمی در شکل‌گیری مهاجرت‌های روستا-شهری دانسته‌اند. زکی (۲۰۱۲) نیز به صورت کلی به بهبود وضعیت درآمدی و شغلی مهاجران در دوران بعد از مهاجرت اشاره کرده است.

زاهد و خورشیدی (۲۰۱۱) درآمد و امکانات شغلی را در حصول رضایتمندی مهاجران، مؤثر برشمرده‌اند. با توجه به اینکه دارا بودن شغل مناسب از جمله ضرورت‌های اولیه و اصلی زندگی و معیشت جمعیت فعال محسوب می‌شود، عامل تأثیرگذار بسیار مهمی در حصول

رضایت یا عدم رضایت از زندگی قلمداد می‌شود که نتایج پژوهش حاضر نیز آن را تأیید می‌کند. بدون تردید، وجود فرصتهای شغلی مناسب در محیطهای روستایی، از شدت جاذبه شهرها در ذهن ساکنان نواحی روستایی می‌کاهد، به‌ویژه برای آن دسته از افرادی که دارای حس تعلق مکانی قوی و پیوندهای اجتماعی پایداری در روستای محل سکونت خود هستند. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که رضایتمندی از حساب هزینه-درآمد خانوار بر رضایتمندی از مهاجرت اثر معناداری ندارد. این در حالی است که یافته‌های برخی محققان از جمله زاهد و خورشیدی (۲۰۱۱) حاکی از اثر مثبت و معنادار درآمد بر رضایتمندی از مهاجرت است. با توجه به ترکیب متغیرهای موردبررسی در مطالعه حاضر که شامل متغیرهای درآمدی و درآمد-هزینه است، نتایج به‌دست‌آمده نیز از دو منظر مذکور قابل تفسیر است. در ارتباط با رضایتمندی مهاجران از درآمد، وضعیت کلی بدین گونه است که معمولاً درآمد جمعیت مهاجر ماهر در مقصد مهاجرت نسبت به سکونتگاه روستایی مبدأ بیشتر است؛ ولی با توجه به افزایش قابل توجه هزینه‌های زندگی در شهرهای بزرگ نسبت به نواحی روستایی، مطلوبیت درآمد کسب‌شده همواره در ذهن افراد با توجه به هزینه‌های جاری زندگی ارزیابی می‌شود و از طرف دیگر، به دلیل مقایسه درآمد افراد با درآمدهای سایر شهروندان، ممکن است رضایتمندی از درآمد چندان در سطح بالایی نباشد، هرچند سایر عوامل مانند بهبود برخورداری از امکانات و خدمات و به‌طورکلی ارتقاء سطح کیفیت زندگی در شهر، باعث اظهار رضایت مهاجران از مهاجرت شود. ضمن آنکه همان‌طور که استکدیل (۲۰۰۶) و جارناسن و تریلندسن (۲۰۰۶) نیز بحث کرده‌اند، بسیاری از مهاجران که دارای سطح پایینی از مهارت و تحصیلات هستند، در نقاط شهری مقصد فقط می‌توانند در مشاغل سطح پایین و با دستمزد کم امکان فعالیت داشته باشند.

بسیاری از این مهاجران به امید کسب درآمد بیشتر در سالهای آتی، از مهاجرتشان ابراز رضایت دارند. این مسئله، توسط ساریخانی و همایی (۲۰۱۴) در رابطه با تصمیم‌گیری

مهاجرت مطرح شده است. بدین ترتیب که حتی اگر مهاجران احتمال دهند که در سالهای اولیه بعد از مهاجرت، درآمدشان از درآمد روستاییان کمتر خواهد بود، چنانچه این اطمینان را داشته باشند که در آینده وضع بهتری خواهند داشت، اقدام به مهاجرت خواهند کرد. بنابراین، مستقل بودن رضایتمندی مهاجرت از رضایتمندی درآمدی می‌تواند قابل توضیح باشد. در رابطه با حساب هزینه-درآمد خانوار نیز این نکته قابل ذکر است که بی‌تردید، سطح درآمد و دستمزد در کلان‌شهرها بسیار بالاتر از نواحی روستایی است، اما درعین حال، هزینه‌های معمول زندگی در شهرهای بزرگ نیز بسیار بیشتر از هزینه‌های زندگی در روستاهاست. ضمن آنکه ممکن است هزینه‌های زندگی در شهر به نظر مهاجران - به دلیل مقایسه با وضعیت قبلی خود در روستاها - به طور مبالغه‌آمیزی زیاد به نظر برسد. از این رو، رضایتمندی نسبتاً پایین مهاجران از حساب هزینه-درآمد خانوار ضمن رضایتمندی نسبتاً بالای آنها از مهاجرت انجام شده، قابل فهم است.

روی هم‌رفته نتایج مطالعه حاضر نشان داد که سرپرستان خانوارهای مهاجر که بخش عمده فرایند تصمیم‌گیری و مسؤولیت مهاجرت خانوار از روستا به کلان‌شهر اصفهان بر عهده آنان بوده است، رضایتمندی بالایی از مهاجرت ابراز داشته‌اند. ضمن آنکه سطح رضایت آنان از کیفیت زندگی، وضعیت شغلی و هزینه-درآمد خانوار نیز بالاتر از حد متوسط بوده است. هر چند نتایج به دست آمده، قابل انتظار است، ولیکن از چند جنبه حائز اهمیت است. نخست اینکه در مطالعه حاضر، سنجش ابعاد مختلف رضایتمندی با استفاده از شاخصهای ذهنی صورت گرفته است. همان‌طور که نتو و فُنسکا (۲۰۱۶) نیز اشاره کرده‌اند، رضایتمندی یک ادراک فردی است که هر فرد نتیجه مقایسه شرایط زندگی فعلی خود را با استاندارد مشخصی که مبتنی بر انتظارات و آرزوهایش تعریف کرده، می‌سنجد و نتیجه ارزیابی را به صورت سطح مشخصی از رضایتمندی یا عدم رضایت ابراز می‌دارد. ضمن آنکه ممکن است در این فرایند ارزیابی، مقایسه وضعیت موجود با وضعیت گذشته و همچنین با زندگی دیگران

نیز مؤثر باشد. اما استفاده از شاخصهای عینی نظیر میزان درآمد، مصرف سرانه و مانند آنها نهایتاً رفاه مادی نسبی افراد را منعکس می‌کنند؛ درحالی‌که ممکن است کیفیت ادراک رفاه و احساس رضایتمندی افراد، با وضعیت ارزیابی شده تفاوت قابل ملاحظه‌ای داشته باشد. احساس رضایتمندی همه افراد جامعه از جمله جمعیت مهاجر از زندگی‌شان و بر اساس استانداردهای خاص خودشان، به‌خودی‌خود امری مطلوب و یکی از اهداف غایی همه برنامه‌ریزیهاست. ولیکن، نکته مهم اینکه لازم و مطلوب است سیاستگذاران و برنامه‌ریزیها به‌گونه‌ای باشد که عوامل زمینه‌ساز رضایتمندی، در نواحی روستایی نیز ایجاد و توسعه یابند. در غیر این صورت، بازتاب یافتن سطح بالای احساس رضایتمندی مهاجران از مهاجرت در سکونتگاههای روستایی مبدأ، بر مسائل و مشکلات سکونتگاههای روستایی مهاجرفرست و شهرهای مهاجرپذیر خواهد افزود و برنامه‌ریزیهای مکانی، اقتصادی و اجتماعی را دشوارتر خواهد ساخت.

جهت مطالعه در خصوص ابعاد مختلف زندگی مهاجران، به دلیل ماهیت پویای جوامع انسانی همواره محدودیتهایی وجود دارد که مطالعه حاضر نیز تا حدودی با این محدودیتهای مواجه بوده است. به‌عنوان مثال، عدم وجود اطلاعات دقیق مربوط به مکانهای سکونت مهاجران و سوابق تحرکهای مکانی آنان، دسترسی به افراد جامعه آماری را با مشکل مواجه می‌کند. ضمن آنکه مشکلاتی را برای اجرای روشهای نمونه‌گیری احتمالی ایجاد می‌کند. عدم وجود آمار و اطلاعات مدون در خصوص ویژگیهای اقتصادی-اجتماعی مهاجران نیز سبب می‌شود که نتوان شناخت دقیق‌تر و تحلیلهای عمیق‌تری از وضعیت کلی جامعه آماری ارائه کرد. در چنین شرایطی، جهت برنامه‌ریزیهای انسانی، اجتماعی و مکانی سکونتگاههای شهری و روستایی، انجام مطالعات بیشتر در زمینه مهاجرت و ابعاد مختلف زندگی مهاجران، مهم و ضروری است.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در تهیه مقاله مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در این مقاله، حقوق مرتبط با اخلاق پژوهش رعایت شده است.

- Akbarpour, M. (2017). The Analyze of the Networks of Rural Migrants in Karaj Metropolitan (Case study: Kohsar Rural District, Central District of Hashtroud City). *Journal of Regional Planning*, 7(27), 117-132.
- Amirmazaheri, A.M. (2011) Rural migrants' adaptability with urban life (The case study: urban region 16 of Tehran metropolis), *Quarterly Sociological Studies of Iran*, Vol. 1, Issue 2, 149-165.
- Bah, M., Cissé, S., Diyamett, B., Diallo, G., Lerise, F., Okali, D., Okpara, E., Olawoye, J., Tacoli, C. (2003). Changing rural-urban linkages in Mali, Nigeria and Tanzania. *Environment & Urbanization*, 15(1), 13-24.
- Bednařiková, Z., Bavorova, M., & Ponkina, E. V. (2016). Migration motivation of agriculturally educated rural youth: the case of Russian Siberia. *Journal of rural studies*, 45, 99-111.
- Bjarnason, T., & Thorlindsson, T. (2006). Should I stay or should I go? Migration expectations among youth in Icelandic fishing and farming communities. *Journal of rural studies*, 22(3), 290-300.
- Chen, R., Ye, C., Cai, Y., Xing, X., & Chen, Q. (2014). The impact of rural out-migration on land use transition in China: Past, present and trend. *Land use policy*, 40, 101-110.
- Diener, Ed. (2013). The remarkable changes in the science of subjective well-being. *Perspectives on Psychological Science*, 8(6), 663-666.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.
- Faragher, E. B., Cass, M., & Cooper, C. L. (2005). The relationship between job satisfaction and health: a meta-analysis. *Occup Environ Med*, 62, 105-112.
- Garasky, S. (2002). Where are they going? A comparison of urban and rural youths' locational choices after leaving the parental home. *Social Science Research*, 31(3), 409-431.
- Hamdi, K., & Fathi, S. (2009). Factors Affecting the Growth of Migration to Tehran Metropolitan, *Urban management studies*, 1(3), 19-36.
- Harmon, L. W. (1966). Occupational satisfaction: A better criterion? *Journal of Counseling Psychology*, 13(3), 547-564.
- Judge, T. A., & Watanabe, S. (1993). Another look at the job satisfaction-life satisfaction relationship. *Journal of applied psychology*, 78(6), 939-948.
- Lin, S., & Li, Z. (2017). Residential satisfaction of migrants in Wenzhou, an 'ordinary city' of China. *Habitat International*, 66, 76-85.

- Mihi-Ramirez, A., & Kumpikaite, V. (2014). Economics reason of migration from point of view of students. *Procedia-Social Behavioral Sciences*, 109, 522-526.
- Mo'tamedi, A. (2005). Investigating the factors related to maintaining the population of specialized forces in deprived areas. *Social Science Letter*, 26, 175-197.
- Municipality of Isfahan, Deputy of Planning, Research and Information Technology (2015). *Atlas of Isfahan metropolis*, Municipality of Isfahan.
- Neto, F., & Fonseca, A. C. M. (2016). The satisfaction with migration life scale. *International Journal of Intercultural Relations*, 54, 47-54.
- Nili, F., Babazadeh Khorasani, B., & Shadkar, M.S. (2015). Analyzing Dependency of Subjective Well-being in Developing Countries to Macroeconomic Factors. *Journal of Economic Research*, 50(1), 21-48.
- Rahmani, B. & Soltani Moghadas, R. (2012). Mega-poles Regional Migration: Motives and Consequences. *Amayesh Journal*, 5(16), 73-87.
- Sajadi, J., Ebrahimzadeh, I., & Shamsoddini, A. (2011). Spatial Analysis of Rural-Urban Migration with Emphasis on Distance and Accessibility: Case Study, the County of Mamasani. *Urban & Regional Studies and Research*, 2(8), 77-94.
- Sarikhani, N., & Homaie, L. (2014). Factors affecting the social adjustment of immigrants (Case study: Bumhan city). *Sociological studies of Iran*, 4(13), 67-83.
- Shafiei Kakhki, M. (2011). Immigration: income inequality or improved quality of life. *Applied Economic*, 2(4), 89-112.
- Sheikhi, M.T., & Tayibinia, M. (2013). An Assessment of the Effects of Social, Cultural, and life-facility factors on Migrant's Satisfaction (Case of study: Migrant families of Tehran). *Urban Sociological Studies*, 3(7), 25-54.
- Shin, D. C., & Johnson, D. M. (1978). Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life. *Social indicators research*, 5(1-4), 475-492.
- Stockdale, A. (2004). Rural out-migration: community consequences and individual migrant experiences. *Sociologia Ruralis*, 44(2), 167-194.
- Stockdale, A. (2006). Migration: Pre-requisite for rural economic regeneration? *Journal of rural studies*, 22(3), 354-366.
- Tayebinia, M. (2009) Consequences of Migration of Families to the City of Tehran, *Urban & Regional Studies and Research*, Volume 1, Issue 1, 143-164.

- Thissen, F., Fortuijn, J. D., Strijker, D., & Haartsen, T. (2010). Migration intentions of rural youth in the Westhoek, Flanders, Belgium and the Veenkoloniën, The Netherlands. *Journal of rural studies*, 26(4), 428-436.
- Zahed, S.S., & Khorshidi, F. (2011). The Study of Social-Economic-Demographic Factors Affecting Satisfaction from Migration to Nourabad. *Journal of applied sociology*, 22(2), 47-66.
- Zaki, M.A. (2012). The effect of migration on the socio-economic structure of urban communities (Case study: Comparison of Shahinshahr with Khomeini Shahr). *Journal of Urban Studies*, 2(2), 83-112.

-

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی